

BELGIUM

EGLE MONT, ¹ Cumb. (See also ST. JOHN BECKERMET).

Ertswinning in België: een rijk verleden

door Ernst A.J. Burke
Instituut voor Aardwetenschappen
Vrije Universiteit, Amsterdam

Inleiding

Bij mijnbouw in België denkt men meestal onmiddellijk aan steenkool, en niet ten onrechte. Tientallen grotere en kleinere steenkoolmijnen zijn in bedrijf geweest in vijf districten: Mons (=Bergen), Centre, Charleroi (deze drie worden samen de Borinage genoemd), Liège (= Luik) en de Kempen. Dit hoofdstuk is echter bijna afgesloten: de laatste dank zij enorme staatssubsidies nog actieve mijn (Zolder in de West-Kempen) wordt vóór 1993 buiten bedrijf gesteld. De geschiedenis van de steenkoolmijnen in Wallonië van 1345 tot 1984 is prachtig geïllustreerd beschreven door Dejollier (1988).

Maar België is ooit ook een belangrijke producent geweest van metaalertsen: het land heeft een zeer oude mijnbouwtraditie. Van de zinkmijn in Moresnet, die onder verschillende namen bekend is (La Calamine, Altenberg, Vieille-Montagne), zijn documenten uit de 15e eeuw bewaard gebleven. Deze mijn was trouwens vanaf de Middeleeuwen een van de weinige zinkproducenten in Europa, want tot in het begin van de 19e eeuw kon eigenlijk alleen maar calamienerits (zinkcarbonaten en -silicaten) goed tot metallisch zink verwerkt worden. Moresnet had daarom rond 1800 bijna een monopolie van de zinkmarkt. Rond de Belgische aard van dit ertslichaam kan men trouwens enige vraagtekens plaatsen: van 1815 tot in 1919 behoorde het immers tot het "Neutrale Territorium van Moresnet".

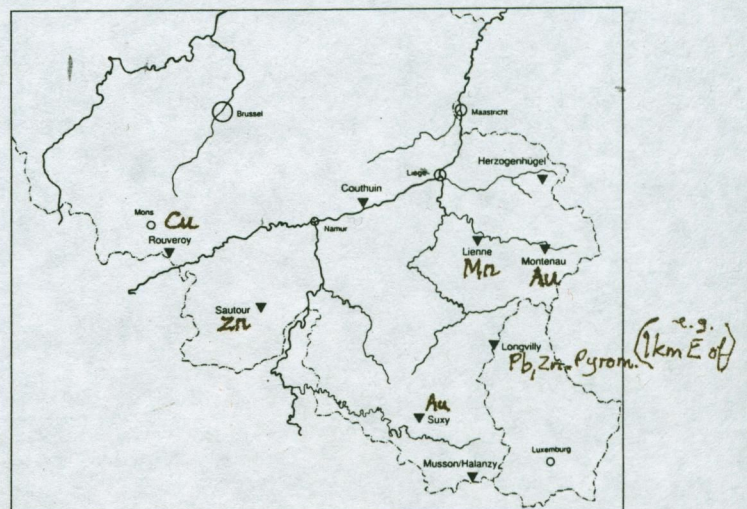
Men kan het zich nu nauwelijks voorstellen, maar vóór 1860 exporteerde België ijzererts: men produceerde te veel erts voor de behoeften van de eigen ijzer- en staalindustrie. In België heeft men naast zink en ijzer ook lood, mangaan, koper en goud gewonnen. Andere geëxploiteerde minerale grondstoffen zijn bariet, fluoriet, fosfaat, kaolien en *coticule*, de wereldberoemde wetsteen uit de streek van Salmchâteau.

De ertsmijnbouw beleefde zijn hoogtepunt tussen 1850 en 1870, daarna is de produktie steeds minder geworden. De laatste grote zink- en loodmijn in Oost-België, Schmalgraf, is in 1932 gesloten, en de laatste sulfidenmijn van België, de voornamelijk pyriet/markasietmijn van Vedrin bij Namur, is in 1945 dichtgegaan. Oxidische ijzerertsen (vooral hematiet en goethiet) zijn tot in 1946 in Couthuin (tussen Namur en Liège) geëxploiteerd, en tot in 1978 bij Musson en Halanzy in Belgisch Lotharingen (de Gaume). Op dit moment is naast de kolenmijn in Limburg slechts één mijn produktief in België: de in 1979 opnieuw geopende barietgroeve van Fleurus bij Charleroi.

Van de aloude mijnindustrie mag dan haast niets meer over zijn, België heeft nog steeds een belangrijke metaalnijverheid. Na de sluiting van de Belgische mijnen werden en worden daarin o.a. nog altijd de ertsen van de vroegere kolonie, het huidige Zaïre, verwerkt. Zelfs na de crisis van het begin van de jaren 1980 verschaft de Belgische staalindustrie nog werk aan zeer veel mensen: in 1988 zorgden 30.000 werknemers voor de produktie van 11,3 miljoen ton ijzer en staal. In de non-ferro industrie waren in 1988 15.000 mensen in dienst; zij produceerden 500.000 ton koper, 350.000 ton zink, 125.000 ton lood, 5.000 ton tin en 2.000 ton cadmium, en daarnaast nog eens 900.000 ton halfabrikaten, voornamelijk van aluminium.

De laatste tien jaar beleven we een heropleving in de beschrijving van de oude Belgische ertsafzettingen. Van nieuwe exploitatie kan weliswaar nauwelijks sprake zijn, maar de genese van de ertsen wordt geïnterpreteerd in het licht van de ontwikkelingen in de moderne geologie. Dat was hoognodig, want sinds 1947 was

er bijna niets meer verschenen. In dat jaar werden twee zeer belangrijke overzichtswerken gepubliceerd: H. Buttgenbach's "Les minéraux de Belgique et du Congo belge" en de verslagen van het congres ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Associatie van afgestudeerde mijnningenurs van de Ecole de Liège; in de sectie geologie van die verslagen zijn alle toen bekende ertsen van België beschreven (Dewez & Lespineux, 1947). Afgezien van wat incidentele publicaties heeft het bijna 30 jaar geduurd voordat men de draad weer systematisch opnam. In 1976 verscheen een nieuwe editie van "Les minéraux de Belgique", nu geschreven door Mélon, Bourguignon & Fransolet, en vanaf 1977 begon Léon Dejonghe, werkzaam bij de Aardkundige Dienst van België, met een moderne inventarisatie van alle ertsvoorkomens. De algemene overzichten zijn door Dejonghe gepubliceerd in 1983, in 1985 en in 1986. Anderen hebben zijn voorbeeld gevolgd, en gelukkig kan men nu weer uitgebreid lezen over een bijna vergeten onderdeel van de geologie van België. Daarbij worden ook de amateurs niet vergeten: in 1988 is Jan Van der Sluys in het Gentse blad *Nautilus* begonnen met een nog lopende serie *capita selecta* over de Natuurlijke Rijkdommen van België. De bedoeling van dit artikel is een beschrijving te geven van een paar oude ertswinningplaatsen en van hun eventuele overblijfselen. Ook na vele tientallen jaren kan men de ingrijpende inwerking van mijnbouw op het landschap zien, zelfs nog restanten van schachten, gebouwen en materiaal. Terecht uitte Dejonghe in 1983 zijn zorgen over het bewaren van die zaken, want zij blijven immers altijd wetenschappelijk van belang; volgens hem hebben mineeraalverzamelaars en -handelaren een noodlottige invloed op die restanten. In zijn beschrijvingen voor het grote publiek vermeldde Dejonghe daarom alleen maar oude ertsafzettingen met een zuiver geologisch belang, kortom plaatsen waar niet veel te halen valt. Ik ben het volkomen met hem eens, zinloze vernielingen moeten vermeden worden. De volgende beschrijvingen van oude mijnbouwplaatsen zijn niet zozeer gemaakt ten behoeve van de fervente mineraaljagers, maar voor hen die het leuk vinden om bij oude winplaatsen te mijmeren over het verleden! Afb. 1.

Afb. 1. Kaartje van Zuid-België met de ligging van de beschreven mijnbouwplaatsen.

Argenteau

Vise

Belgium

See also Richelle

MA 15 133. Autunite, ~~fluellite~~ ~~evansite~~ - fluorescent
~~amorph~~ ~~veinlets~~
~~nodules~~
~~to be noted~~ minute plates in breccia
minute colorless vls

BLEYBERG,

Belgium

MA 10 117: Pyromorphite, brown concretions

FRANCORCHAMPS,

Belgium

MA 5 137. Viridianite

Hainaut area

Belgium

Coalfields

MA 15 479 kutnohoute, rhodochrosite,
357 metavolcanic
210 mingulite at Blaton
89 allophane-evansite at Blaton

LONGWILLY,

Belgium

MA. 10, 117: Pyromorphite, green prisms.

Moët-Fontaine

Belgium

MA 12 363 Clinoclase with malachite & baryte
in the M-F Mn mine in the Lienne valley.

MORESNET,

Belgium

Just N of Liege-Aachen road.

MA 1 68. Hopseite xls; hemimorphite

MM 21 329 Altenberg [= Vielle-Montagne], Moresnet,
8 km SW of Aachen - Willemite. Also at
Schmalgraf & Heggelsbrück mines.

MA 10 163. Willemite

QUENAST,

Belgium.

MA 2 474

Axinite xls.

Richelle

Visé

Belgium

See also Argenteau.

MA 15 133 Delvauxite, vitreous coating in small
geodes; fluorapatite, fine small xls,
tabular & bipyramidal. Axthumite & torbern.
All in breccia, phosphate rich. Also minute
strengite microfibrad globs; phosphosiderite,
cacoxenite, goethite, "richellite".

MA 14 341 Torbernite xls

Vielsalm, Ardennes, Belgium

MA 14 341 Turquoise, 1-2 mm xls in veins
of manganiferous qtz. Ferrimolybdate
on molybdenite.
373 veins of qtz, chlorite & sericite

WELKEN RAEDT

Belgium

S of Liege-Aachen road, $\frac{1}{2}$ way along road to Eupen.

MA 1 68. Anglesite xls.

ARBRE FONTAINE,

Belgium.

D₆ App I, 71. wavellite xls.

NIL-SAINT-VINCENT,

Belgium.

D₆ App I, 56. Pyromorphite

VIEL-SALM

Belgium.

D₆ App II, 64 Libethenite xls.